

BŁAŻEJ SZYSZKOWSKI (Przemyśl)
orcid.org/0000-0002-1389-1565

PRZEMYSKIE OBRADY VIII ZJAZDU
ZWIĄZKU MUZEÓW W POLSCE,
18–19 WRZEŚNIA 1932 R.

Abstract

**THE 8TH CONVENTION OF THE ASSOCIATION OF MUSEUMS IN POLAND
ON 18-19 SEPTEMBER 1932 IN PRZEMYŚL**

On 18-19 September 1932 in Przemyśl, on the initiative of Kazimierz Osiński, head of the National Museum of the Przemyśl Region, the Association of Museums in Poland organized the 8th Convention of the Delegates of the Association of Museums in Poland. 40 participants from all over Poland took part in the convention: representatives of museums, conservators and ministry officials. During the meeting, current museological issues were discussed, e.g. problems and concepts of a regional museum (Rules and Regulations of the Regional Museum Section were adopted) and protection of sacred monuments. The major point on the agenda, however, was passing a bill of the law on protection of public museums and an executive directive to that law. Papers were delivered by delegates Józef Kupka, Jan Lauterbach, Rev. Stefan Momidłowski and Kazimierz Osiński. The Convention was complete with a concert of the orchestra of the Przemyśl Musical Society and a tour of the town's museums and monuments (the National Museum of the Przemyśl Region, the Diocesan Museum and the Krasieczyn Castle). The event considerably enhanced the reputation of Przemyśl in the Polish museum world.

Keywords: museology, museums, National Museum of the Przemyśl Region, Diocesan Museum in Przemyśl, protection of monuments, Przemyśl, Musical Society of Przemyśl, law on protection of public museums, Association of Museums in Poland

Słowa kluczowe: muzealnictwo, muzea, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Muzeum Diecezjalne w Przemyślu, ochrona zabytków, Przemyśl, Towarzystwo Muzyczne w Przemyślu, ustawa o opiece nad muzeami publicznymi, Związek Muzeów w Polsce, II Rzeczpospolita

Artykuł podejmuje temat jednego z najważniejszych zebrań muzealników w Polsce międzywojennej – obrady VIII Zjazdu Związku Muzeów w Polsce. Zjazd, pełen postępowych postulatów i rozwiązań, zorganizowano w Przemyślu. Ówczesna lokalna prasa tak pisała o tym wydarzeniu:

W dniach 18–20¹ bm. gościł Przemyśl w swoich murach reprezentantów muzeów w Polsce. Przemyśl jako placówka kulturalna został w ten sposób wyróżniony z pośród całego szeregu miast prowincjonalnych, posiadających zbiory muzealne. Jeśli weźmiemy pod uwagę, że Związek Muzeów w Polsce, istniejący kilkanaście lat, odbył poprzednie zjazdy w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lwowie, Tarnowie, Cieszynie, a na VII² (sic!) zjazd wybrał Przemyśl, to zrozumiemy w pełni zaszczyt i uznanie dla pracy kulturalnej Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Muzeum Diecezjalnego i Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej³.

Dynamiczny rozwój muzeów zapoczątkował w XIX w. głębszą refleksję nad potrzebą integracji środowiska naukowego związanego z muzealnictwem. W tym duchu u progu Wielkiej Wojny, w Krakowie, z inicjatywy Muzeum Techniczno-Przemysłowego, 32 instytucje związane z muzealnictwem z 16 miejscowości powołały pierwszą organizację łączącą muzea na ziemiach polskich – Delegację Muzeologów Polskich (1914)⁴. W latach następnych, w odrodzonej Rzeczypospolitej, trwała szeroka dyskusja o kierunkach rozwoju i wizji muzealnictwa – pokłosiem tych działań było powstanie Związku Polskich Muzeów Historyczno-Artystycznych (1921), a finalnie – Związku Muzeów w Polsce (1930)⁵, organizacji zrzeszającej pracowników muzeów, służb konserwatorskich i urzędników ministerialnych ds. zabytków⁶. W myśl idei Związku – dorocznych spotkań członków – w 1932 r. zorganizowano w Przemyślu VIII Zjazd Delegatów Związku Muzeów w Polsce⁷.

¹ Błąd gazety, w rzeczywistości Zjazd odbył się w dniach 18–19 IX 1932 r.

² Błąd gazety, w rzeczywistości był to Zjazd VIII.

³ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁴ A. Murawska, *Związek Muzeów w Polsce w latach 1914–1939*, „Muzealnictwo” 2015, nr 56, s. 116.

⁵ *Ibidem*, s. 116–117. Zob. *Statut Związku Muzeów w Polsce*, Kraków 1931 (egzemplarze znajdują się w Archiwum Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu [dalej: AMAP], teczka 1, 1905–1939 i w bibliotece Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, sygn. 290; B. Mansfeld, *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914–1951*, Warszawa 2000, s. 150–151.

⁶ W 1932 r. było to łącznie 66 instytucji z całej Polski, m.in. Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, Muzeum Narodowe Ukrainie we Lwowie, Muzeum Etnograficzne Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i czy Muzeum Kolejowe w Warszawie. Zob. *Protokół VIII Zjazdu Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbytego w Przemyślu w dniach 18–19 września 1932 r.*, „Pamiętnik Muzealny” 1933, z. 2, s. 6.

⁷ W Zjeździe wzięło udział 40 delegatów. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 150–151; Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie, zesp. 190 (Archiwum Związku Muzeów w Polsce), sygn. 55 (korespondencja z instytucjami muzeologicznymi, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Przemyśl 1925–1950) – dalej jako: MNK, zesp. 190, sygn. 55, „Spis Delegatów Związku Muzeów w Polsce biorących udział w VIII Zjeździe w Przemyślu w dniach 18–19 września 1932”; MNK, zesp. 190, sygn. 55, „Rejestr Muzeów i ich delegatów na Zjeździe w Przemyślu 18–20 września 1932”. Na podkreślenie zasługuje, że w dniach 22–24 V 1904 r. zorganizowany został w Przemyślu przez Centralną Komisję dla Badania i Ochrony Zabytków Artystycznych oraz Historycznych w Wiedniu IV Zjazd Konserwatorów Galicyjskich. Zob. M. Arsenicz, *Kreacja Przemyśla jako miejsca o znaczeniu historycznym w działalności inteligencji galicyjskiej na przełomie XIX i XX wieku*, „Rocznik Przemyski. Historia” t. 61, 2015, z. 3(18), s. 54–55. Prelegentem na tym Zjeździe był Aleksander Czołowski, który wygłosił referat pt. „Jak giną nasze zabytki?”. Zob. *Protokoły Zjazdu c.k. konserwatorów w Przemyślu*, Lwów 1905; W. Bienkowski, *Aleksander Czołowski – miłośnik Lwowa i historyk regionalny*, w: *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, red. P. Franaszek, Kraków 2000, s. 50; E. Laszak, *Działalność naukowa Aleksandra Czołowskiego (1865–1944)*, Łódź 2004.

Artykuł przywołuje jedno z najważniejszych (w okresie II RP) – a dziś w Przemysłu niemal zapomnianych – spotkań muzealników. Celem opracowania jest określenie okoliczności, które doprowadziły do zorganizowania zjazdu w Przemysłu. Odtworzenie jego przebiegu, przywołanie najważniejszych postanowień i ustalenie znaczenia. Ponadto - uporządkowanie, zweryfikowanie i i uzupełnienie dotychczasowych ustaleń badawczych. Opracowanie wnosi wiedzę o życiu społeczno-kulturalnym Przemysłu okresu międzywojennego, a przede wszystkim stanowi przyczynek do badań nad historią muzealnictwa. W tym zakresie stanowi odrębne opracowanie tematu, uzupełnia dotychczasową lukę w literaturze – nie tylko z punktu widzenia badań nad muzealnictwem przemyskim, ale również w szerszym aspekcie jest publikacją dotyczącą muzealnictwa polskiego okresu międzywojennego.

Temat VIII Zjazdu Delegatów Związku Muzeów jest rozpoznany w niewielkim stopniu, w literaturze jest poruszany marginalnie – głównie w publikacjach traktujących o historii muzealnictwa i historii życia społeczno-kulturalnego Przemysłu w okresie II RP. Najpełniejszym dotychczasowym opracowaniem tematu jest publikacja Bogusława Mansfelda, *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914–1951*, w której autor podjął próbę ogólnego opisu spotkania i jego realnych skutków. Samodzielnego, szerszego opracowania przemyski Zjazd się dotąd nie doczekał.

Podstawowymi źródłami, które wykorzystano do badań, stanowiły: sprawozdania ze Zjazdu wydane w formie rocznika pt. „Pamiętnik Muzealny” (1932, 1933), informacje publikowane w prasie lokalnej, m.in. w „Tygodniku Przemyskim” i „Ziemi Przemyskiej” oraz materiały archiwalne, przede wszystkim z archiwum Związku Muzeów w Polsce i przemyskich muzeów (Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej i Muzeum Archidiecezjalnego w Przemysłu).

Pomysł zjazdu w Przemysłu został zgłoszony przez dyrektora Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Kazimierza Osińskiego, na VII Zjeździe w Cieszynie w 1931 r.⁸ Wobec ogólnej akceptacji pierwszy projekt spotkania został przedstawiony władzom Związku w grudniu 1931 r. i był konsultowany na przestrzeni kolejnych miesięcy. Początkowo Osiński w imieniu dyrekcji Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej poinformował o proponowanym – ze strony gospodarzy – terminie 15–30 IX. Ze względu na regionalny charakter spotkania zgłosił tytuły następujących referatów: „Nieznany diariusz oblężenia Przemysłu przez Szwedów w r. 1656” dr. Aleksandra Czołowskiego, „O zadaniach muzeów diecezjalnych” dr. Stefana Momidłowskiego, „O zadaniach bibliotek prowincjonalnych (regionalnych)” Józefa Kupki i własny (Kazimierza Osińskiego), „O konserwacji zabytków muzealnych i archiwalnych”, rozważano również referat dr. Jana Kwolka pt. „Współdziałanie archiwisty z kustoszem w pracach konserwatorskich”. W ramach

⁸ Protokół VII Zjazdu Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbytego w Cieszynie w dniach 21–22 czerwca 1931 roku, „Pamiętnik Muzealny” 1932, z. 1, s. 12; A. Murawska, *op. cit.*, s. 117–118.

zjazdu zaproponowano zorganizować wystawę książek i druków z drukarni ziemi przemyskiej oraz wystawę fotograficzną zabytków architektonicznych ziemi przemyskiej. W planie ujęto zwiedzanie zabytków miasta i muzeów – Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Muzeów Diecezjalnych (polskiego i ruskiego), Archiwum Miejskiego, Archiwum Diecezjalnego, bibliotek duchownych – do wyboru – i zamku w Krasiczynie⁹.

Zjazd nabrał realnych kształtów w lipcu – wówczas do delegatów związkowych rozesłano zawiadomienie o spotkaniu w Przemyśle, które początkowo zaplanowano na 19–21 IX¹⁰. Na prośbę Kazimierza Osińskiego program zmieniono, według nowego planu posiedzenie zarządu Związku zorganizowano 17 IX¹¹, zaś otwarcie Zjazdu – 18 IX (niedziela). Jak argumentował Osiński, w tym dniu „może wziąć udział inteligencja, nauczycielstwo i Towarzystwo Muzyczne, które pragną w roku jubileuszowym Moniuszki urozmaicić otwarcie Zjazdu produkcjami muzyczno-wokalnymi”¹². W korespondencji zarządu z muzealnikami przesłano materiały do dyskusji nad kluczowym tematem obrad – ustawą o opiece nad muzeami i rozporządzeniem wykonawczym do ustawy o opiece nad muzeami, których projekty zostały uchwalone na zebraniu zarządu 29 I 1932 r. w Warszawie¹³. W piśmie zachęcano również do zgłaszania tematów wystąpień „dotyczących muzealnictwa w ogólności, w szczególności zaś spraw organizacyjnych, urządzeń,

⁹ MNK, zesp. 190, sygn. 55, pismo Dyrekcji MNZP do Zarządu ZMP (31 XII 1931); MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 314 (12 I 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji MNZP. Zarząd sugeruje zmianę terminu na pierwszą połowę września, najlepiej około 10 IX; MNK, zesp. 190, sygn. 55, (1 VI 1932), pismo Zarządu do K. Osińskiego. Zarząd informuje o wstępnie uzgodnionym terminie i planie Zjazdu, tj. 11 IX (zebranie zarządu), 12–13 IX (obrad), 14 IX (wycieczka, zwiedzanie); MNK, zesp. 190, sygn. 55, Lp. 380 (2 VI 1932), pismo Dyrekcji MNZP do Zarządu ZMP. Podziękowanie za przesunięcie terminu Zjazdu (z inicjatywy prof. dr. Włodzimierza Antoniewicza, dr. Czołowskiego oraz kustoszy muzeów lwowskich), uzgodnione terminy – 18 IX (zebranie Zarządu), 19 IX (otwarcie spotkania); MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 381 (31 VI 1932), pismo Dyrekcji MNZP do ZMP. Dyrekcja prosiła o potwierdzenie referatów, informując, że zgłoszone odbędą się w Ratuszu, lokalu TPN (przy ul. Kmity 5) i w Kasynie Garnizonowym. W pierwszym dniu planowano zwiedzić zamek w Krasiczynie, w drugim – miasto, muzea, archiwa i biblioteki, rozważano również zmiany w programie – ewentualnie muzea w pierwszym, a zamek w trzecim dniu Zjazdu.

¹⁰ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p., Lp. 283 (4 VI 1932), pismo ZMP do K. Osińskiego. Zarząd zawiadamia, że Zjazd odbędzie się w terminie 18–21 IX (18 IX – zebranie zarządu), ponadto pismo informuje, że do początku sierpnia jest czas na przygotowanie programu Zjazdu (data graniczna zgłaszania referatów i wniosków); MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 444 (12 XI 1932), pismo K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego. K. Osiński zawiadamia o otrzymaniu programu Zjazdu.

¹¹ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. Lp. 425 (29 VIII 1932), pismo ZMP do K. Osińskiego. Zarząd informuje o zgodzie na prośbę K. Osińskiego odnośnie do przesunięcia terminu Zjazdu (posiedzenie zarządu odbędzie się 17 IX 1932 w lokalu TPN (ul. Kmity 5) o godz. 17.00, natomiast otwarcie Zjazdu – 18 IX, o godz. 11.00 w sali obrad Rady Miejskiej).

¹² MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p., Lp. 424 (28 VIII 1932), pismo K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego (?).

¹³ AMAP, teczka 1, 1905–1939, „Projekt ustawy o opiece nad muzeami – uchwała na zebraniu Zarządu Związku Muzeów w Polsce z dn. 29 stycznia r. 1932 w Warszawie”, „Projekt rozporządzenia wykonawczego do ustawy o opiece nad muzeami uchwalony na Zebraniu Zarządu Związku Muzeów w Polsce z dnia 29 stycznia 1932 r. w Warszawie”. Szerzej w tej kwestii przyp. 61 i 66.

konserwacji zabytków itp.” – w terminie do końca lipca¹⁴. Program przemyskiego zjazdu rozesłano 8 IX¹⁵, poinformowano w nim o korekcie terminu na 18–20 IX i podano szczegółowy plan obrad¹⁶. Przygotowano zaproszenia na wydarzenie (w dwóch, nieznacznie różniących się graficznie wersjach)¹⁷ i towarzyszący mu koncert¹⁸. Zapowiedź Zjazdu ogłoszono w lokalnej prasie, relacje z obrad zostały

¹⁴ AMAP, teczka 1, 1905–1939, pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego w Przemyślu, Lp. 389 (1 VII 1932). Informacja, że do 10 VIII zgłaszano delegatów na Zjazd (dla rezerwacji noclegów i ewidencji w celu uzyskania zniżek kolejowych); MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p., Lp. 433 (2 IX 1932), pismo K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego (?), w którym proponuje wyjazd do Krasiczyna w niedzielę po obiedzie i zawiadania o rezerwacji noclegów dla członków zarządu w hotelu „City” i delegatów w hotelach „Grand” i „Polonia”; MNK, zesp. 190, sygn. 55, wydanie dla uczestników zjazdu imiennych „Kart uczestnictwa” uprawniających do uzyskania 50% ulgi na jednorazowy przejazd koleją z Przemyśla, ważnych od 19 do 23 IX 1932 r.

¹⁵ AMAP, teczka 1, 1905–1939, Lp. 389 (1 VII 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego w Przemyślu. Informacja, że program Zjazdu zostanie przesłany delegatom po konsultacji z zarządami muzeów przemyskich. Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 55, Lp. 435 (8 IX 1932).

¹⁶ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 422 (25 VIII 1932), pismo K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego. K. Osiński zwraca się z prośbą o przesunięcie terminu otwarcia Zjazdu na 25 IX 1932 r., opisuje szczegóły Zjazdu i podaje trzy referaty: S. Momidłowskiego, J. Kupki oraz własny (zmieniony) – „O celach i zadaniach muzeów regionalnych (prowincjonalnych)”. MNZP, zbiór Archiwaliów Działu Historii, bez sygn., zaproszenie na „VII [właściwie VIII – przyp. B.S.] Zjazd Związku Muzeów w Polsce w dniach 18–20 września 1932 r. w Przemyślu” (z programem wydarzenia), opublikowany w „Ostatnich Wiadomościach Przemyskich” (17 IX 1932 r.), s. 6; MNK, zesp. 190, sygn. 55, zaproszenie na „VIII Zjazd Związku Muzeów w Polsce w dniach 18–20 września 1932 r. w Przemyślu” (z prawidłowym numerem Zjazdu).

¹⁷ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 414 (10 VIII 1932), pismo K. Osińskiego do ZMP. K. Osiński 8 VIII zwraca się o wykaz muzeów w celu wysłania zaproszeń. Interesujące jest, że dyrekcja MNZP wniosła o zaproszenie na Zjazd również instytucji pozazwiązkowych: Muzeum Diecezjalnego Greckokatolickiego w Przemyślu, Zbiorów Naukowych Zakładu OO. Jezuitów w Chyrowie, Muzeum Miejskiego w Jarosławiu, Muzeum Szkolnego w Rzeszowie (Gimnazjum I). Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. 401 (30 VII 1932).

¹⁸ W zbiorach MNZP są zachowane dwa zaproszenia na otwarcie Zjazdu, o odmiennej szacie graficznej. MNZP, zbiór archiwaliów Działu Historii, bez sygn., „VII. Zjazd Związku Muzeów w Polsce w dniach 18–20 września 1932 r. w Przemyślu. Zaproszenie. Komitet organizacyjny VII Zjazdu Związku Muzeów w Polsce zaprasza na otwarcie Zjazdu, które odbędzie się w niedzielę, dnia 18 września 1932 roku o godzinie 11 w sali posiedzeń Rady Miejskiej na ratuszu w rynku. W Przemyślu, dnia 9 września 1932 r. Za komitet: gen. Stanisław Tessaro dowódca korpusu nr. X., Roman Krogulecki burmistrz, Adam Remiszewski przewodniczący Wydziału Powiatowego, inż. Kazimierz M. Osiński dyrektor Muzeum Narodowego [Z]iemi [P]rzemyskiej, Jan Smółka przewodniczący Tow.[arzystwa] Przyjaciół Nauk, x. inf.[ułat] dr. Stefan Momidłowski dyrektor Muzeum Diecezjalnego, program Zjazdu [...]”, opublikowane w „Ostatnich Wiadomościach Przemyskich” (17 IX 1932 r.), s. 6; MNZP, zbiór archiwaliów Działu Historii, bez sygn., „Zaproszenie. Komitet organizacyjny VII Zjazdu Związku Muzeów w Polsce zaprasza na otwarcie Zjazdu, które odbędzie się w niedzielę, dnia 18. września 1932 roku o godzinie 11 w sali posiedzeń Rady Miejskiej w ratuszu na rynku. W Przemyślu, dnia 9 września 1932 r. za komitet: gen. Stanisław Tessaro dowódca korpusu nr. x., Roman Krogulecki burmistrz, Adam Remiszewski przewodniczący Wydziału Powiatowego, inż. Kazimierz M. Osiński dyrektor Muzeum Narodowego [Z]iemi [P]rzemyskiej, Jan Smółka przewodniczący Tow.[arzystwa] Przyjaciół Nauk, x. inf.[ułat] dr. Stefan Momidłowski dyrektor Muzeum Diecezjalnego”.

opisane w gazetach przemyskich, wzmianki ukazały się w prasie ogólnopolskiej¹⁹. Sprawozdanie opublikowano w 1933 r. w organie wydawniczym Związku – „Pamiętniku Muzealnym”²⁰. W skład komitetu organizacyjnego Zjazdu weszli: gen. Stanisław Tessaro, dowódca Okręgu Korpusu Nr X w Przemysłu, Roman Krogulecki, burmistrz Przemyśla, Adam Remiszewski, starosta przemyski, Kazimierz Osiński, dyrektor Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Jan Smółka, przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół Nauk i ks. dr Stefan Momidłowski, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Przemysłu. Zjazd rozpoczął się o godzinie 11:00 w sali posiedzeń Rady Miejskiej, po mszy w katedrze rzymskokatolickiej²¹, „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” relacjonowały atmosferę tego dnia:

Miasto nasze z dumą witało (wczoraj) w swych prastarych murach dostojnych gości z całej Polski. Gród Przemysława mający za sobą w historii tak piękne karty, stał się w tym roku punktem zbornym dla mężów nauki, oddających swą pracę na chwałę naszej polskiej kultury [...]²².

Na uroczystości otwarcia Zjazdu przemówienia wygłosili²³: mowę inauguracyjną – przewodniczący Związku dr Feliks Kopera (przywitał reprezentantów władz i urzędów państwowych, delegatów Związku i gości Zjazdu), kolejno wystąpili: generalny konserwator zabytków Jerzy Remer (w imieniu ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego oraz Rady Głównej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego), starosta przemyski Adam Remiszewski (w imieniu wojewody lwowskiego, samorządu i własnym), burmistrz Przemyśla Roman Krogulecki (jako przedstawiciel miasta) i Jan Smółka – prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu (w imieniu Towarzystwa)²⁴. Do organizatorów Zjazdu kierowano słowa

¹⁹ „Tygodnik Przemyski”, nr 37 z 18 IX 1932 r.; nr 39 z 2 X 1932 r.; „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 i 20 IX 1932 r.; „Ziemia Przemyska”, nr 38 z 18 IX 1932 r.; nr 39 z 24 IX 1932 r.; „Nowy Głos Przemyski”, nr 38 z 18 IX 1932 r. W tym kontekście na uwagę zasługują pisma Zarządu ZMP do redakcji czasopism przemyskich: MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. Lp. 469 (28 IX 1932), pismo Zarządu ZMP do redakcji „Ziemi Przemyskiej” z podziękowaniami za aktywne popieranie dążeń muzeów przemyskich; MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. Lp. 470 (bez daty), pismo Zarządu ZMP do redakcji „Tygodnika Przemyskiego” z podziękowaniem za „umieszczenie tak życzliwych dla związku artykułów w czasie Zjazdu Związku w Przemysłu”. Zarząd Związku pisze, iż „z radością mógł stwierdzić, jak wielką moralną pomoc prace i dążenia muzeów przemyskich znajdują w szanownym piśmie”.

²⁰ „Pamiętnik Muzealny”, z. 2 pod. red. Z. Bocheńskiego – druk zakończono przed 4 IX 1933 r., o czym świadczy list K. Osińskiego do Zarządu ZMP, w którym informuje o otrzymaniu sześciu egzemplarzy wspomnianego zeszytu. Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz. p. Lp. 661 (bez daty).

²¹ „Msza celebrowana przez ks. prałata dr. [Stanisława – tu i dalej przyp. B.S.] Bulandę [dyrektora Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie]. W czasie mszy śpiewał chór pod batutą prof. [Leona] Jurchyńskiego. W stalach zajęli miejscy reprezentanci władz, delegaci Związku i członkowie TPN. Po mszy członkowie zjazdu udali się na Zamek, gdzie z dachu baszty oglądali okolice miasta”. Zob. „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

²² Opis pierwszego dnia Zjazdu relacjonowały „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” z 20 IX 1932 r., s. 2; „Ziemia Przemyska”, nr 38 z 18 IX 1932 r., s. 1; „Tygodnik Przemyski”, nr 37 z 18 IX 1932 r., s. 1; *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 4–9.

²³ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

²⁴ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 4.

wdzięczności i uznania za przygotowanie spotkania, a także życzo no pomyślnych obrad, prof. dr Włodzimierz Antoniewicz, ceniony archeolog, kierownik Katedry Archeologii Pierwotnej i Wczesnośredniowiecznej UW, a także dyrektor Muzeum Archeologicznego w Warszawie – przebywający podówczas w Leningradzie – zwrócił się uczestników Zjazdu w liście odczytanym przez Kazimierza Osińskiego:

Uprzejmie proszę o łaskawe zakomunikowanie Zjazdowi Zw.[iązku] Muz.[eologów] w Polsce: Będąc z dala od Przemyśla, myślą jestem na obradach Zjazdu Z. M. P. bardzo mi żal, że nie jest mi danym tak wiele skorzystać w zakresie muzeologii i mile odetchnąć zawsze świeżą i twórczą atmosferą Zjazdów Z.M.P Mam zaszczyt przeto przesłać tą drogą najserdeczniejsze życzenia owocnej i skutecznej pracy Zjazdowi przemyskiemu. W nową zaś erę życia wkraczającemu odtąd muzeum przemyskiemu życząc równocześnie jak najbujniejszego rozkwitu i bogatych planów w zakresie działalności naukowej i oświatowej [...] ²⁵.

Po części oficjalnej dr Aleksander Czołowski, dyrektor Muzeum im. Króla Jana III we Lwowie, wygłosił odczyt pt. „Nieznany diariusz oblężenia Przemyśla przez Szwedów w roku 1656”²⁶. W wystąpieniu zaprezentował dużej wagi – jedyny (dotychczas znany) – materiał źródłowy, który szczegółowo opisuje oblężenie miasta przez wojska Karola X Gustawa i pozostające na ich służbie polskie chorągwie²⁷. „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” tak relacjonowały wystąpienie Czołowskiego:

²⁵ MNK, zesp. 190, sygn. 19 (7 IX 1932), list Włodzimierza Antoniewicza do K. Osińskiego z Leningradu; MNK, zesp. 190, sygn. 19, telegramy do Zarządu TPN w Przemyśle, życzenia pomyślnych obrad przesłali: Józef Jodkowski (dyrektor Muzeum w Grodnie), Feliks Przyjemski (pedagog, naczelnik Wydziału Szkół Średnich w Kuratorium Okręgu Krakowskiego), Oswald Balzer (historyk), dr Gwido Chmarzyński i dr Tadeusz Waga (Muzeum Miejskie w Toruniu), Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie, Muzeum w Kórniku, dr Tadeusz Osiński (współzałożyciel, sekretarz TPN – 1909), telegramy zostały odczytane po prelekcji Józefa Kupki. Zob. *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 9.

²⁶ *Ibidem*, s. 4.

²⁷ Rękopis w zbiorach Biblioteki Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie, *Teki Naruszewicza*, nr 1656, *Pisma 1655–1667*, k. 595–610, „Premislia civitas a Premislo rege Poloniae in carpis condita obsessa anno Christi humanati MDCLVI a Suecorum exercitu auspiciis Caroli Gustavi dicti regis Sueciae ruptis bellante faederibus strenue deffensa partim catholicorum incolarum et cleri pietate partim egregiis defensorum conatibus strage buecorum edita, ideam fidelitatis erga legitimos principes civitatibus Maioris et Minoris Poloniae, Prussiae, Mazoviae oculis subiicit”. A. Czołowski zaprezentował dziennik na XLIX Zebraniu Towarzystwa Historycznego we Lwowie 28 I 1893 r. Dziennik (dyariusz – zdobycia Przemyśla w r. 1656) spisany po łacinie przez jednego z członków przemyskiego kolegium jezuickiego (p. 610: „P. Jesuita scripsit”) – jak opisano w sprawozdaniu z posiedzenia Towarzystwa – „[...] z całą dokładnością kreślił zabiegi Szwedów w celu zdobycia miasta Przemyśla w r. 1656 i patriotyczną jego obronę przez mieszczan i załogę, która trwała osiem dni. Szwedzi ponoszą znaczne straty prócz tego stu sześćdziesięciu topi się w Sanie, wieść zaś o nadszyciu chorągwi polskich pod (Stefanem) Czarnieckim i (Jerzym) Lubomirskim zmusza ich do szybkiego odwrotu. Dyariusz wspomniany ze wszech miar zasługuje na ogłoszenie, jako cenne źródło lokalnej historii Przemyśla i kampanii 1656 r.”. „Kwartalnik Historyczny” 1893 [Lwów], t. 7, s. 383. W recenzji referatu z roku 1932 „Ziemia Przemyska” podsumowała: „Referat nagrodzono oklaskami. Materiał poruszony jest zupełnie nowy i dotychczasowe pojęcia o obronie Przemyśla były niekorzystne i bierne w akcji. Dowiedzieliśmy się, że dzięki bohaterkiej obronie Przemyśla załamała się akcja czynna Szwedów w ogólności”. Zob. „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1; A. Borecz, *Przemyśl 1656–1657*, Warszawa 2006, s. 97, 210; J. Korzeniowski, *Catalogus codicum manu scriptorum Musei Principum Czartoryski Cracoviensis*, Kraków 1887–1893, s. 317–319.

Dr. Aleksander Czołowski ze Lwowa wygłosił odczyt [...] na temat „Nieznany Diarjusz oblężenia Przemysła przez Szwedów w roku 1656”, w którym wspomniał o potrzebie opisanie i wydania dziejów toczących okresu oblężenia Przemysła w roku. (1914.) (sic!). Liczna publiczność oraz wszyscy uczestnicy Zjazdu w liczbie około 40 przyjęli entuzjastycznie referat dr. Czołowskiego nagradzając go oklaskami²⁸.

Po obiedzie delegaci i goście pojechali do Krasiczyna²⁹, gdzie z udziałem Kazimierza Osińskiego (jako przewodnika)³⁰ zwiedzili jeden z najcenniejszych zabytków architektury rezydencjonalno-obronnej Rzeczypospolitej, renesansowo-manierystyczną siedzibę Sapiechów. „Tygodnik Przemyski” relacjonował, że muzealnicy obejrzeni „kaplicę, salon, jadalnię i park, podziwiając olbrzymią ilość portretów³¹ i budowę [sic!] jednego z najpiękniejszych zamków w Polsce”³². Wycieczkę na pamiątkowej fotografii na tle arkadowego dziedzińca utrwalił Adam Wysocki³³. Przed wieczorem uczestnicy wrócili do Przemysła, aby w magistracie kontynuować obrady³⁴. Rozpoczęto je wspomnieniem pośmiertnym Haliny Rutskiej, kustoszki muzeum Towarzystwa Przyjaciół Naukowego w Płocku (zm. 24 IV 1932 r.). Aleksander Czołowski poinformował o wystawie sztuki ormiańskiej we Lwowie, dającej pojęcie o stanie zachowania zabytków ormiańskich w Polsce. Było to kolejnym krokiem ku założeniu

²⁸ „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 20 IX 1932 r., s. 2.

²⁹ Podróż odbyła się transportem samochodowym zorganizowanym przez generała Stanisława Tessarę („autami wojskowymi”). „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1. Program Zjazdu: „godz. 15.00 Wycieczka autami do Krasiczyna, Zamek z XVI w., własność Leona księcia Sapiehy, Zbiórka na rynku przed Ratuszem”. „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 IX 1932 r. „Po południu wyjechali delegaci samochodami wojskowymi p. starosty, burmistrza i komendanta miasta płk. Majkowskiego do Krasiczyna”. „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2:

³⁰ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

³¹ Przepuszczalnie mowa również o „Kodeńskiej galerii portretów”, złożonej z 72 obrazów przedstawiających męskich przedstawicieli rodu Sapiechów. Wizerunki, w tym imaginacyjne, powstały w okresie 1709 r. – lata 30.–40. XVIII w. Zob. S. Link-Lenczowska, J. Winiewicz-Wolska, *Sapiehowie. Kolekcjonerzy i mecenasi*, Kraków 2011, s. 12–13.

³² „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

³³ Zdjęcia uczestników zjazdu na tle dziedzińca zamku krasiczyńskiego w zbiorach MNZP; MPF-2792 (Krasiczyn. VII (sic!) Zjazd Związku Muzeów 1932); MPF-3158 dublet MPF-2729, z autografami uczestników; IPH-F-307 (VIII Zjazd Delegatów Związku Muzeów) – kopia oryginalnej fotografii.

³⁴ Obrady w magistracie planowano na godz. 18:00, zawartość programu: Sprawozdanie Zarządu, Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej, Dyskusja nad Sprawozdaniem. AMAP, teczką 1, 1905–1939, Lp. 435 (8 IX 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego w Przemysłu. Zob. „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 IX 1932 r. – program Zjazdu. *Protokół VIII Zjazdu...* (s. 4) podaje, że obrady rozpoczęły się o godzinie 18:00. „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” wspominają o innej porze obrad: „O godzinie 6. 30 [18.30] rozpoczęły się obrady w Sali Magistratu w związku z bieżącymi sprawami organizacyjnymi”. „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 20 IX 1932 r.

muzeum sztuki ormiańskiej w Polsce³⁵. Został przyjęty wniosek, aby zjazd zwrócił się do arcybiskupa Józefa Teodorowicza o utworzenie Diecezjalnego Muzeum Ormiańskiego we Lwowie, z zabytków będących własnością katedry i kapituły³⁶. Przyjęto sprawozdanie zarządu i komisji rewizyjnej³⁷. Stanisław Bulanda postawił wniosek, aby Związek wyraził zarządowi miasta Tarnowa podziękowanie za umożliwienie przeprowadzenia zbiorów do starego ratusza i urządzenie ekspozycji³⁸. Zarząd zwrócił się do delegatów o współpracę z redakcją czasopisma Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego „Ziemia”, w którym muzealnicy – dzięki umowie zawartej na mocy uchwały Zjazdu cieszyńskiego – mogliby publikować teksty w dziale „Przegląd Muzealny”³⁹.

Wysłuchano referatu dyrektora Muzeum Diecezjalnego w Przemyślu – ks. dr. Stefana Momidłowskiego⁴⁰ pt. „O celach i zadaniach muzeów diecezjalnych”⁴¹. Sprawom tego wystąpienia uczestnicy Zjazdu poświęcili dużo uwagi⁴². Jak zauważa Bogusław Mansfeld, opieka nad zabytkami kościelnymi od dawna budziła niepokój muzeologów, czemu dali oni wyraz w dyskusji nad wystąpieniem Momidłowskiego⁴³. Protestowano zwłaszcza przeciwko sprzedawaniu przez księży zabytków kościelnych pośrednikom, którzy z kolei po wysokich cenach oferowali je muzeom. Zwracano uwagę na konieczność należytej opieki nad zabytkami kościelnymi tam, gdzie nie ma muzeów diecezjalnych, np. na terenie województwa łódzkiego i tarnopolskiego⁴⁴. Natomiast Bulanda, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Tarnowie, w tym kontekście mógł pochwalić się sfinalizowaniem inwentaryzacji zabytków w swojej diecezji. Uważał za konieczny bliższy kontakt władz duchownych z czynnikami konserwatorskimi.

³⁵ Pierwsze – różnego rodzaju – zabiegi służące zgrupowaniu w jednym miejscu przedmiotów kultu inicjowano już na początku XX w., co znalazło zrozumienie u pracowników lwowskich muzeów. Muzeum Ormiańskie usytuowano przy ul. Ormiańskiej 13. Kustoszem zbiorów został kanonik Wiktor Kwapiński. B. Skrzydlewska, *Muzea religijne Lwowa przelomu XIX i XX wieku na tle muzeów miejskich i prywatnych*, „Facta Simonidis” 2022, t. 15, nr 2, s. 59.

³⁶ MNK, zesp. 190, sygn. 19, Lp. 464 (7 IX 1932), pismo Zarządu ZMP do J. Teodorowicza.

³⁷ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 4–5.

³⁸ *Ibidem*, s. 5.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Wystąpienie planowane 19 IX (godz. 16:00). Zob. „Ostatnie Wiadomości Przemyśkie”, z 17 IX 1932 r. Program Zjazdu: zbiory Archiwum Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu, teczka 1, 1905–1939, Lp. 435 (8 IX 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego w Przemyślu; „Tygodnik Przemyśki”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁴¹ Referat opublikowany w „Pamiętniku Muzealnym” pt. „Cel i zadania Muzeów Diecezjalnych”, s. 23–26; dwa rękopisy artykułu (bruliony) zachowane w MNK, zesp. 190, sygn. 55, k. nlb; jw. Lp. 473 k. 1–10. O działalności publicystycznej S. Momidłowskiego w zakresie muzealnictwa pisze B. Skrzydlewska, *O potrzebie badań nad muzealnictwem kościelnym*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2005, nr 85, s. 91.

⁴² Sprawom referatu S. Momidłowskiego i K. Osńskiego delegaci poświęcili najwięcej uwagi. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 102.

⁴³ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 7–9.

⁴⁴ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 7.

Kazimierz Osiński zaproponował, aby zjazd zwrócił się do prymasa Augusta Hlonda o mianowanie konserwatora duchownego dla całej Polski⁴⁵, do którego kompetencji należałoby zakładanie muzeów diecezjalnych i zapobieganie nieodpowiedzialnej sprzedaży zabytków sztuki kościelnej. Wszystkie uwagi przekazano do rozpatrzenia komisji złożonej z Momidłowskiego, Bulandy, Stefana Komornickiego i Osińskiego. Zaproponowała ona, aby związek przesłał episkopatowi opracowany przez nią w terminie późniejszym specjalny memoriał. Wniosek taki zatwierdzono⁴⁶. Ważną kwestią była również sprawa stosunku muzeów do konserwatorów. Nie wszystkie zabytki uznano za kwalifikujące się do muzeów – postulowano, aby w dużej części pozostawały one tam, gdzie się znajdują. Podkreślił to w swoim przemówieniu ks. Momidłowski. Oddzielenie zabytków, które miały trafić do muzeów, od tych, które pozostałyby na miejscu, leżałoby w kompetencjach komisji mieszanych⁴⁷.

Kolejnym wystąpieniem tego dnia był referat bibliotekarza TPN – Józefa Kupki („Zbiory naukowe w Przemyślu”). W odczycie prelegent omówił potencjał naukowy Przemyśla, cenne zbiory archiwalne i biblioteczne (ponad 100 tys. książek zebranych w bibliotekach kościelnych i świeckich)⁴⁸. „Ziemia Przemyska” komentowała reakcje na wystąpienia przemyskich badaczy:

Zapelowano pod adresem ks. Prymasa Hlonda, aby przyspieszyć tworzenie muzeów diecezjalnych, gdyż wiele zabytków sztuki kościelnej marnieje po strychach kościołów. W drugim referacie przedstawiono cenne zbiory archiwalne [Przemyśla] od XIV w. i [księgozbiór] przeszło 100.000 książek w bibliotekach duchownych i świeckich⁴⁹.

⁴⁵ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 8.

⁴⁶ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 102. Memoriał został opracowany w 1933 r. i przesłany na ręce prymasa Augusta Hlonda, który przedstawił go członkom episkopatu na sesji plenarnej w 1934 r. Memoriał zawierał postulat utworzenia przy wszystkich kuriach biskupich w Polsce komisji lub referatów, których zadaniem byłoby sprawowanie nadzoru nad zabytkami stanowiącymi własność kościelną: „Nadzór ten dotyczyłby zmian własności tychże zabytków, zagrożonych [...] w parafiach, zwłaszcza obciążonych troskami materialnymi, a wyrażałby się z jednej strony w przeciwdziałaniu sprzedaży w razie, gdyby przez nią miało ucierpieć zabytkowe wnętrza kościelne czy inne, z drugiej oceną przedmiotów w porozumieniu z ekspertami, a więc z konserwatorami zabytków i muzeologami, z trzeciej strony wreszcie zadaniem nowej instytucji byłoby kierowanie zamierzonych i uznanych za dopuszczalne transakcji na tory bezpośredniego porozumienia między sprzedającymi a muzeami krajowymi”. Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 18, cyt. w: B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 102.

⁴⁷ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 3, 8.

⁴⁸ Referat został opublikowany w sześciu częściach w „Tygodniku Przemyskim”, nr 41–48 z 1932 r., s. 2–3. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 101; „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2. Autor początkowo planował referat pt. „O celach i zadaniach bibliotek prowincjonalnych”, „O bibliotekach przemyskich”. MNK, zesp. 190, sygn. 19, Lp. 43 (31 VIII 1932), pismo K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego; MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz. p. Lp. 444 (12 IX 1932), pismo dyrekcji MNZP do Zarządu ZMP. K. Osiński wnioskuje o zmianę tytułu referatu (na ostateczny): „Zbiory naukowe w Przemyślu”.

⁴⁹ „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1.

Wieczorem, o godzinie wpół do dziewiątej, odbył się koncert Przemyskiego Towarzystwa Muzycznego⁵⁰ w sali Oficerskiego Kasyna Garnizonowego przy ul. Grodzkiej 8⁵¹. W programie znalazły się: polonez *Wiarusy* Maurycego Falla, „Romance” z II Koncertu skrzypcowego d-moll Henryka Wieniawskiego (grała skrzypaczka Anna Malzowa z orkiestrą), koncert G-dur *Tajemnice* Johanna Gottfrieda Walthera, *In vino veritas* Piotra Perkowski (odśpiewał dr Adam Noskowski z orkiestrą)⁵², suita *Wędrowny grajek* – na chór z akompaniamentem fortepianu – Zygmunta Noskowskiego, *Uroczysty marsz* Stanisława Nawrockiego⁵³ – dyrygowane przez Leona Edwarda Jurczyńskiego. „Ziemia Przemyska” tak oto recenzowała wydarzenie: „[...] produkcje orkiestry i chóru były nadzwyczaj udatne, to też pozostawiły bardzo miłe wrażenie i uprzyjemniły pobyt delegatom w Przemyślu. Jest to zasługa pp. Nowaka i Jurczyńskiego⁵⁴. „Tygodnik Przemyski” zaś pisał o koncercie:

Towarzystwo Muzyczne, chcąc uprzyjemnić delegatom całej Polski pobyt w Przemyślu, uczciło ich pięknym koncertem. Artystycznie wykonane produkcje p. Malcowej, orkiestry, chóru, i dr. Noskowskiego wywarły bardzo miłe wrażenie

⁵⁰ „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 20 IX 1932 r., s. 2; Towarzystwo Muzyczne w Przemyślu – organizacja kulturalna powstała ok. 1862–1865 r. Zob. szerzej: T. Pudłocki, *Iskra światła czy kopcząca pochodnia? Inteligencja w Przemyślu w latach 1867–1939*, Kraków 2009, s. 201–203.

⁵¹ MNK, zesp. 190, sygn. 19, pismo K. Osieńskiego do Z. Bocheńskiego; MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz. p. Lp. 435 (8 IX 1932). Zob. Z. Felczyński, *Materiały do dziejów życia muzycznego w Przemyślu*, Przemyśl 1970, zbiory biblioteki MNZP, sygn. 22289 s. 301. Wydarzenie otwierało drugi sezon koncertów Towarzystwa Muzycznego (18 IX, 10 X, 8 XII). *Ibidem*, s. 301. „Ziemia Przemyska” opublikowała program koncertu. Zob. „Ziemia Przemyska”, nr 38 (18 IX 1932), s. 3, ponadto wydrukowano zaproszenia: „Towarzystwo Muzyczne w Przemyślu, Program koncertu ku uczczeniu VII (sic!) Zjazdu Związku Muzeów w Polsce w sali kasyna garnizonowego (ul. Grodzka 8). 1. Fall. *Polonez*. 2. Wieniawski: *Romanza* z koncertu. D-moll odegra z akomp. [aniamentem] ork.[iestry] skrzypaczka p. Malcowa. 3. a) Walter «*Tajemnice*» b) Perkowski «*In vino veritas*» odśpiewa dr. Noskowski z akomp.[aniamentem] orkiestry 4. Noskowski – «*Grajek*» – chór miesz.[any] z akomp.[aniamentem] fortepianu 5. Nawrocki *Uroczysty Marsz*. Dyrygent: E. Jurczyński. Początek godz. 8.30. Służy jako bilet wstępu. Nr...”. Zaproszenia na koncert w zbiorach: MNZP, bez sygn. – 2 szt., BN w Warszawie, BN DŻS XIXA 5b), Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu, bez sygn.,teczka 1, 1905–1939. Towarzystwo Muzyczne początkowo planowało wykonać utwory Moniuszki na chór i orkiestrę, wpisując się w rok jubileuszowy Moniuszki. Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz. p. Lp. 414 (10 VIII 1932), pismo Dyrekcji MNZP do ZMP z 8 VIII 1932 r. Ostatecznie koncert jubileuszowy Moniuszki (muzyki religijnej) przesunięto na listopad.

⁵² Przypuszczalnie dr Adam Noskowski, śpiewak Towarzystwa Muzycznego w Przemyślu; Helena Robliczkowa w recenzji z „Wieczoru kolęd słowiańskich” (1931) następująco oceniła występ Noskowskiego: „Z uznaniem publiczności spotkał się solowy występ dr. Noskowskiego, którego głos świadczący o umiejętnym, bynajmniej nie dyletanckim wyszkoleniu odznacza się brawurą i dużą swobodą w wydobywaniu wszystkich odcieni. Mam wrażenie jednak, że p. Noskowski nadaje się bardziej do zespołów chóralnych lub na śpiewaka estradowego z akompaniamentem fort.[epianowym], gdyż na tle akompaniam.[entu] orkiestralnego głos nieco się rozprasza i gubi. Może to zresztą wina orkiestry, która zasadniczo, w pewnych momentach była zbyt głośna”. Cyt. w: Z. Felczyński, *op. cit.*, s. 288. Zob. Z. Felczyński, *op. cit.*, s. 315.

⁵³ Nieustalony utwór Stanisława Nawrockiego.

⁵⁴ „Ziemia Przemyska”, nr 39 (25 IX 1932), s. 3.

na delegatach. W imieniu Związku złożył dr. Kopera podziękowanie prezesowi Towarzystwa Muzycznego prof. Nowakowi, prof. Jurczyńskiemu oraz całemu zespołowi orkiestry i chóru za miłą, a pod względem wykonania doskonale opracowaną imprezę⁵⁵.

W drugim dniu obrad, 19 września, odbyło się posiedzenie Sekcji Muzeów Regionalnych pod przewodnictwem prof. dra Włodzimierza Antoniewicza⁵⁶. Wykład wygłosił Kazimierz Osiński, pt. „O celach i zadaniach muzeów regionalnych (prowincjonalnych)”⁵⁷. Uczestnicy obrad przyjęli trzy pierwsze wnioski⁵⁸, ponadto m.in. poruszono sytuację muzeów na prowincji, rozmieszczenie ich na terenie kraju, program i rodzaj zbiorów, trudności materialne muzeów i potrzeby kształcenia personelu. Obrady dotyczyły uchwalenia Regulaminu Sekcji Muzeów Regionalnych⁵⁹. Przeprowadzono wybory do zarządu i komisji rewizyjnej Związku, rezultaty wyborów przyniosły niewielkie zmiany w porównaniu z dotychczasowym składem

⁵⁵ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 (2 X 1932), s. 2.

⁵⁶ A. Kunysz, *Muzeum w Przemyślu (1909–1984). Zarys monograficzny*, praca doktorska pod kier. dra hab. S. Skowronka, Instytut Historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 1986, zbiory biblioteki MNZP sygn. 29619, s. 98; „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 IX 1932 r. Program Zjazdu, s. 6. Obrady przeniesiono z pierwszego dnia. Jako przewodniczącego obrad „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” wymieniają Michała Siwaka. Zob. *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 5.

⁵⁷ Referat został opublikowany w: *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 27–30; rękopis (brulion) w archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie, MNK, zesp. 190, sygn. 55, k. nlb.; „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2. Zob. *Cele i zadania muzeów regionalnych*, oprac. zbiorowe, w: *Muzea regionalne. Ich cele i zadania*, Warszawa 1928, s. 1–16. Osiński w owym czasie muzeum mieściło się w trzeciej, kolejnej lokalizacji licząc od powstania. przedstawił dorobek muzeum na przestrzeni 23 lat ewolucji i losy zbiorów (m.in. brak stałego lokalu – ówczesna, trzecia siedziba muzeum). Podkreśla, że podjęto w nim próbę zorganizowania „wzorowego muzeum regionalnego ziemi przemyskiej, w którym byłyby reprezentowane wszystkie epoki cywilizacyjne oraz materiały naukowe związane z tą ziemią przemyską”. Ideą Osińskiego było stworzenie „z przemyskiego muzeum regionalnego ideału muzeów regionalnych w Polsce, w którym wystawiano by najlepsze i najcenniejsze okazy archeologiczne, etnograficzne i artystyczne”.

⁵⁸ Wprowadzenie lustratorów muzealnych nie dla wszystkich jednak było przekonujące (przeciwko wystąpił np. Roman Jakimowicz). Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 103.

⁵⁹ Organizację Sekcji Muzeów Regionalnych zainicjowano na Zjeździe w Cieszynie. Za pośrednictwem zarządu został przesłany przez Radę Główną P. T. K. projekt „Regulaminu Sekcji Muzeów Regionalnych” oraz ankiet w sprawie opracowania racjonalnej sieci muzeów regionalnych. Uzyskane materiały z ankiet przesłano Radzie Głównej P. T. K. na ręce prof. dra Włodzimierza Antoniewicza. Zob. *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 10–11. Protokół obrad Sekcji Muzeów Regionalnych został przesłany sekretarzowi Związku Zbigniewowi Bocheńskiemu po 13 III 1933 r. (w celu wydrukowania w drugim zeszytcie „Pamiętnika Muzealnego” po akceptacji Michała Siwaka). MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz.p., Lp. 1077/32 (30 XII 1932) / dz. p. 504 (31 XII 1932), karta korespondencyjna K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego; MNK, zesp. 190, sygn. 19, dz. p. Lp. 538 (15 III 1933), list K. Osińskiego do Z. Bocheńskiego; MNK, zesp. 190, sygn. 19, (brak daty, [1933]), notatka ZMP dotycząca redagowania pisma do Rady Głównej P. T. K. w Warszawie.

zarządu i komisji⁶⁰. W programie znalazły się wolne wnioski i interpelacje; pozostałe wystąpienia na Zjeździe miały charakter mniej lub bardziej interwencyjny. Wśród nich należy przede wszystkim wymienić głos prof. dra Kazimierza Hartleba, dyrektora Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie, który przedstawił prośbę Akademickiego Koła Historyków Sztuki UJ o przyjmowanie absolwentów historii sztuki na praktyki muzealne, ogłaszanie w prasie i zgłaszanie w sekretariacie Związku wolnych posad oraz obsadzanie ich historykami sztuki. Mówca podkreślił przy tym, że podobne postulaty wysuwają młodzi historycy sztuki we Lwowie i w Warszawie. Zjazd poparł tę prośbę⁶¹. Ponadto prof. Hartleb zgłosił wniosek o uruchomienie Muzeum Pokuckiego w Tarnopolu, a dr Czołowski – o utworzenie muzeum diecezjalnego we Lwowie.

Najważniejszym tematem drugiego dnia obrad Zjazdu był projekt ustawy muzealnej. Punktem wyjścia do dyskusji były dostarczone delegatom materiały: projekt ustawy o opiece nad muzeami i projekt rozporządzenia wykonawczego (oba uchwalone na zebraniu zarządu w styczniu 1932 r.)⁶², statut Związku, protokół ostatniego Zjazdu ZMP w Cieszynie (1931), zamieszczony w „Pamiętniku

⁶⁰ Kadencja 1932/1933: przewodniczący (prezes) Związku – Feliks Kopera (dyrektor MNK); zastępca przewodniczącego Związku – prof. dr Włodzimierz Antoniewicz (przewodniczący Sekcji Muzeów Regionalnych); komisja – Michał Siwak (delegat Rady Głównej P. T. K.), dr Jadwiga Przeworska (Wydział Sztuki Ministerstwa W. R. i O. P., Muzeum Archeologiczne Towarzystwa Naukowego Warszawskiego), Rudolf Mękicki (kustosz w Muzeum Narodowym im. Króla Jana III we Lwowie), Aleksander Czołowski (Muzeum im. Jana III we Lwowie), dr Jan Alfred Lauterbach (dyrektor Państwowych Zbiorów Sztuki); zarząd – Józef Jodkowski (Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Grodnie), Stanisław Leśniowski (Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie), dr Ilarion Swiencickij (Muzeum Narodowe Ukraińskie we Lwowie), dr Stanisław Bulanda (Muzeum Diecezjalne w Tarnowie), Stefan Komornicki (Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie), Kazimierz Osiński (Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu), dr Tadeusz Seweryn (Muzeum Etnograficzne w Krakowie); komisja rewizyjna – Kazimierz Osiński (Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, przewodniczący komisji rewizyjnej), dr Aleksander Czołowski, dr Jan Alfred Lauterbach, dr Tadeusz Kruszyński (Muzeum Diecezjalne w Krakowie), dr Tadeusz Seweryn, Michał Siwak, dr Jadwiga Przeworska, Rudolf Mękicki (Muzeum Narodowe im. Króla Jana III we Lwowie); skarbnik – Eugeniusz Tor (dyrektor Muzeum Przemysłowego w Krakowie). Zob. MNK, zesp. 190, sygn. 55; „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁶¹ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 103. Zob. MNK, zesp. 190 sygn. 55, (10 IX 1932), pismo Akademickiego Koła Historyków Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego do ZMP.

⁶² Postanowienia z 1932 r. wynikały z memoriału sformułowanego na VII Zjeździe w Cieszynie. Zob. *Protokół VII Zjazdu...*, s. 6. B. Mansfeld opisuje, „Alfred Leuterbach stwierdził, że byłoby dobrze, aby związek wystąpił z projektem ustawy o muzeach, która stałaby się podstawą dla podejmowanych przez Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego akcji, zmierzających do zapewnienia im właściwych warunków rozwoju”. Jego propozycja spotkała się z poparciem delegatów, którzy powierzyli mu opracowanie projektu. Postanowiono, że projekt zostanie rozesłany do muzeów związkowych, a zgłoszone przez nie uwagi będą rozpatrzone przez zarząd i przedstawione następnemu zjazdowi w Przemyślu. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 100. Projekt ustawy został przygotowany zgodnie z uchwałą Zjazdu przez dra Jana Alfreda Lauterbacha, następnie rozesłany do muzeów członkowskich. Odpowiedzi nadesłało 15 muzeów, z których część wniosła poprawki, a część odrzuciła projekt, nie wierząc w jego skuteczność. Muzea krakowskie wystąpiły z własnym projektem, Włodzimierz Antoniewicz złożył odrębny projekt w imieniu Rady Głównej P. T. K. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 100–101; *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 2–5.

Muzealnym”⁶³ i spis muzeów należących do Związku⁶⁴. Ustawa miała, zdaniem delegatów, być ramowa, a więc obejmować wszystkie rodzaje muzeów, a także normować sytuację ich pracowników. Projekt uchwalono z postulatem utworzenia Państwowej Rady Muzealnej z delegatami Ministerstw Spraw Wewnętrznych oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i członkami zarządu Związku Muzeów⁶⁵. Cały materiał poddano ponownej redakcji, powstały w jej wyniku projekt ustawy przedstawiono zarządowi na posiedzeniu odbytym w przeddzień Zjazdu. Po zaakceptowaniu został on zaprezentowany przez historyka sztuki dra Jana Alfreda Lauterbacha, dyrektora Państwowych Zbiorów Sztuki, na forum zjazdowym, razem z rozporządzeniem wykonawczym dotyczącym powołania Państwowej Rady Muzealnej. Delegaci zgłosili wątpliwości co do poszczególnych sformułowań, zastanawiali się nad składem, zakresem i możliwościami działania projektowanej Rady. W rezultacie ustawa o opiece nad muzeami publicznymi została zatwierdzona przez prezydenta RP 28 III 1933 r., ogłoszona 6 V, weszła w życie 21 V⁶⁶. Jak zauważa Bogusław Mansfeld, był to niewątpliwie sukces Związku jako reprezentacji całego muzealnictwa⁶⁷. Dopelnieniem obrad nad Ustawą muzealną był wykład dra Jana Alfreda Lauterbacha pt. „Zagadnienia muzealne”⁶⁸. Nad

⁶³ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 5–12.

⁶⁴ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. Lp. 418 (11 VIII 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego Greckokatolickiego.

⁶⁵ Projekt uchwalono niemal jednomyślnie. Zob. „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1; „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁶⁶ Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o opiece nad muzeami publicznymi (Dz.U. Nr 32, poz. 279).

⁶⁷ Pierwszy projekt uchwalono na posiedzeniu zarządu 29 I 1932 r. Po konsultacji merytoryczno-prawnej przez radcę Biura Senatu Stefana Bartkiewicza dokument został poddany ponownej redakcji. Powstały w jej wyniku projekt ustawy przedstawiono zarządowi na posiedzeniu odbytym w przeddzień VIII Zjazdu w Przemysłu – 17 IX 1932 r. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 101; *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 5. W MNK, zesp. 190, sygn. 55, bruliony do rozporządzeń: „Projekt ustawy o opiece nad muzeami uchwalony na zebraniu Zarządu Związku Muzeów w Polsce w dniu 29 stycznia r. 1932 w Warszawie” (maszynopis z odręcznymi poprawkami), „Projekt ustawy o opiece nad muzeami uchwalony na VII (sic!) Zjeździe Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbytym w Przemysłu w dn. 18–19 września 1932 r.” (maszynopis z odręcznymi poprawkami), „Projekt ustawy o opiece nad muzeami” uchwalony 19 IX, „[Projekt] Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o opiece nad muzeami [uchwalony na VII (sic!) Zjeździe Delegatów «Związku Muzeów w Polsce» odbytym w Przemysłu w dn. 18–19 września 1932 r.]”, „Projekt Rozporządzenia wykonawczego do ustawy o opiece nad muzeami” (maszynopis z odręcznymi poprawkami). W „Pamiętniku Muzealnym” z 1933 r. opublikowano rozporządzenia: „Ustawa o opiece nad muzeami publicznymi” i „Projekt rozporządzenia wykonawczego do Ustawy o opiece nad muzeami (Uchwalony przez VIII. Zjazd Delegatów «Związku Muzeów w Polsce» dnia 19 września 1932 roku w Przemysłu)”; pięciu z 28 delegatów (reprezentujących muzea z 10 ośrodków) było przeciwnych uchwaleniu ustawy. Tekst uchwały został w listopadzie ponownie rozesłany muzeom, tak aby przed odesłaniem ministerstwu ostatecznej wersji uwzględnić jeszcze ich ewentualne uwagi, Nie sposób ustalić, czy takowe zostały zgłoszone. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 102. Zob. broszura *Projekt Ustawy o opiece nad Muzeami oraz Rozporządzenie wykonawcze uchwalone przez VIII Zjazd w Delegatów „Związku Muzeów w Polsce” dnia 19 września 1932 roku w Przemysłu i Ustawa o Opiece nad Muzeami Publicznymi z dnia 28 marca 1933 (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 maja 1933 Nr 32, poz. 279)* w zbiorach AMAP, teczka 1, 1905–1939.

⁶⁸ Referat opublikowany w: *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 31–46; rękopis (brulion) MNK, zesp. 190, sygn. 55, k. 1–18.

prelekcją, podobnie jak nad projektem ustawy o opiece nad muzeami, rozwinęła się długa dyskusja⁶⁹. „Ziemia Przemyska” tak opisywała obrady: „Dyskusja była bardzo ożywiona, ponieważ poświęcono więcej uwag i czasu muzeom regionalnym (prowincjonalnym) ze względu na przystąpienie wielkiej ilości muzeów krajoznawczych do Związku [...]”⁷⁰.

„Ziemia Przemyska”, podsumowując Zjazd, przytoczyła wystąpienie dra Feliksa Kopery⁷¹, dyrektora Muzeum Narodowego w Krakowie – przewodniczącego Związku. Zakończył on Zjazd mową, w której podziękował: „wszystkim oraz za trudy i pracę owocną 40 delegatów z całej Polski a PP. staroście Remiszewskiemu, gen. Tessarze i burmistrzowi Kroguleckiemu za ogromne przyjęcie w starym grodzie Przemysława”⁷².

„Tygodnik Przemyski”, prócz wystąpienia Feliksa Kopery, przywołał mowę wiceprezesa dra Aleksandra Czołowskiego, który w dłuższym, serdecznym przemówieniu podziękował Janowi Smołce i członkom Towarzystwa Przyjaciół Nauk:

za pełną poświęcenia w trudnych warunkach, pracę kulturalną, [natomiast – przyp. B.S.] do Ojców Miasta zaapelował, by poszli za wzorem Tarnowa, który w dwa lata po odbytych tam zjeździe muzeologów oddał gmach dla zbiorów, zaopiekował się nimi i nadal popiera. W końcu wyraził nadzieję, że Przemysł, którego placówki naukowe są znane w całej Polsce, powinny mimo kryzysu znaleźć odpowiednie fundusze na poparcie zamierzeń T.P.N.⁷³

W imieniu organizatorów wypowiedział się Jan Smółka, który oświadczył, że Związek, wybierając Przemysł na miejsce Zjazdu, oddał Towarzystwu Przyjaciół Nauk wielką przysługę, gdyż w oczach miejscowej społeczności podniósł jego powagę i wykazał potrzebę istnienia. Mówca wyraził na zakończenie życzenia

⁶⁹ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 10–15.

⁷⁰ Na ręce prof. dr Antoniewicza; „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1.

⁷¹ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 17: „Przewodniczący wyraził gorące podziękowanie Komitetowi, który zorganizował przyjęcie Zjazdu, w szczególności panom: staroście Remiszewskiemu, burmistrzowi Kroguleckiemu, dyrektorowi Smołce, księdzu Infulatowi Momidłowskiemu, Kazimierzowi Osińskiemu (głównemu organizatorowi)”. Prof. dr Antoniewicz, przewodniczący „Sekcji Muzeów Regionalnych”, dziękował Kazimierzowi Osińskiemu: „za referat i za pracę bezinteresowną w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej i wyraża również pełne uznanie «za systematykę muzealną» i osiągnięte rezultaty, które mogą być przykładem dla innych muzeów regionalnych”.

⁷² Aleksander Czołowski „w pięknym przemówieniu podniósł wysiłki pracowników w Tow. [arzystwie] Przyjaciół Nauk w Przemysłu i w Muzeach Diecezjalnych i Narodowym Ziemi Przemyskiej oraz zwrócił się z gorącym apelem do Gminy miasta Przemysła i obywateli przemyskich, ażeby instytucje kulturalne nadal popierali, zaś Gmina, ażeby Muzeum Narodowemu Ziemi Przemyskiej oddała odpowiedni gmach, gdyż prace dotychczasowe bez oparcia fundamentalnego mogą pójść na marne”. „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 2.

⁷³ „W imieniu T.P.N. podziękował dyr. Smółka za uznanie i zapewnił, iż w pracy dotychczasowi pracownicy nie ustaną. W podniosłym nastroju nastąpiło pożegnanie delegatów z członkami Dyrekcji T.P.N.”. „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 3.

dalszego rozwoju dla Związku Muzeów w Polsce⁷⁴. Obrady zakończono 19 IX⁷⁵. Następny zjazd uchwalono zorganizować w czerwcu 1933 r. w Grodnie i częściowo w Wilnie⁷⁶. Przemyskie spotkanie kontynuowano we Lwowie w ramach konferencji konserwatorsko-muzealnej⁷⁷ połączonej ze zwiedzaniem wystawy ormiańskiej⁷⁸ i muzeów: Muzeum Narodowego im. Króla Jana III⁷⁹, Muzeum Szeptyckiego⁸⁰, Muzeum Przemysłowego⁸¹ i Galerii Narodowej Miasta Lwowa⁸².

W południe, po obradach, delegaci zostali oprowadzeni przez Kazimierza Osińskiego po zabytkach Przemysła⁸³, po południu zwiedzili muzea⁸⁴ – Diecezjalne⁸⁵ i Narodowe Ziemi Przemyskiej⁸⁶ oraz bibliotekę Towarzystwa Przyjaciół Nauk⁸⁷. Świadectwem tych wizyt są wpisy uczestników do ksiąg

⁷⁴ *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 17.

⁷⁵ „Ostatnie Wiadomości Przemyskie” z 17 IX 1932 r. Program Zjazdu, s. 6; „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 2; zbiory Muzeum Archidiecezjalnego w Przemysłu, teczka 1, 1905–1939, Lp. 435 (8 IX 1932), pismo Zarządu ZMP do Dyrekcji Muzeum Diecezjalnego w Przemysłu; „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁷⁶ IX Zjazd Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbył się 24–26 września 1933 r. w Poznaniu. Zob. „Pamiętnik Muzealny” 1934, z. 3.

⁷⁷ „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 2.

⁷⁸ Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie trwała od 19 VI do 30 IX 1932 r. Ekspozycja była urządzona w siedzibie Archidiecezjalnego Związku Ormian we Lwowie z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa i Archidiecezjalnego Związku Ormian. Na wystawie prezentowano zabytki ze zbiorów kościelnych, a także lwowskich kolekcji publicznych i prywatnych. Wśród wystawianych obiektów piśmiennictwa, sztuki i rzemiosła były m.in. *Ewangeliarz* datowany na 1197 r., *Ewangeliarz ze Skewry z XII w.*, *Matka Boska Jazłowiecka (?) z 1424 r. (?)*. Zob. A. Czołowski, *Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie 19 VI–30 IX 1932. Przewodnik*, Lwów 1932.

⁷⁹ Muzeum Narodowe im. Króla Jana III we Lwowie – muzeum w Kamienicy Królewskiej przy rynku lwowskim, otwarte w 1908 r. Szerzej na ten temat: *Muzea Gminy Miasta Lwowa*, red. A. Czołowski, Lwów 1929, s. 22; R. Mękicki, *Muzeum Narodowe im. króla Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach*, Lwów 1936.

⁸⁰ Ukraińskie Muzeum Narodowe we Lwowie (Muzeum Narodowe we Lwowie im. Andrzeja Szeptyckiego, Національний музей у Львові) – założone w 1908 r. Szerzej na ten temat: A. Medyński, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów 1936; *Лімонус Національного музею у Львові імені Андрія Шептицького*, відп. ред. О. Біла; відп. за вип. І. Кожан, Львів 2014.

⁸¹ Miejskie Muzeum Przemysłu Artystycznego we Lwowie – założone w 1874 r. *Muzea Gminy Miasta Lwowa...*, s. 24–25; *Przewodnik po Muzeum Artystyczno-Przemysłowym we Lwowie*, Lwów 1907.

⁸² Galeria Narodowa Miasta Lwowa – muzeum założone w 1907 r. *Muzea Gminy Miasta Lwowa...*, s. 23.

⁸³ Planowane we wtorek 20 IX; „Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 IX 1932 r. Program Zjazdu, s. 6.

⁸⁴ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2. „Obydwom dyrektorom muzeów ks. Inf. drowi Momidłowskiemu i inż. Kaz. Osińskiemu wyrażono uznanie za pracę muzealną”. „Ziemia Przemyska”, nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1.

⁸⁵ Muzeum Diecezjalne w Przemysłu zostało założone w 1902 r. przez bp. przemyskiego Józefa Sebastiana Pelczara. Zob. M. Wojnarowski, *Twórcy i początki Muzeum Archidiecezjalnego w Przemysłu*, w: *Dziedzictwo Kunstkamery? Jak powstawały nasze muzea*, red. T. Pomykacz, A. Sarkady, A. Trojanowska, Przemysł 2020, s. 99–105.

⁸⁶ Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemysłu otwarte w 1910 r. *Dziedzictwo Kunstkamery...*, s. 125.

⁸⁷ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

pamiętkowych obu instytucji⁸⁸. „Tygodnik Przemyski” komentował obecność muzealników:

[delegaci – przyp. B.S.] z wielkiem zainteresowaniem przyglądali się wszyscy rzadkim okazom, które były niespodzianką dla wielu kustoszów. Przedstawiciele muzeów wyrazili miejscowym dyrektorom ks. Momidłowskiemu i inż. Osińskiemu uznanie za sumienne i ze znanstwem prowadzoną akcją zbierania muzealiów⁸⁹.

Ustawa muzealna – myśl przewodnia VIII Zjazdu – wyróżnia przemyskie obrady na tle innych zjazdów. Podczas kolejnych spotkań muzealników kontynuowano dyskusję nad rozwojem muzeów regionalnych – w tym kontekście głównym tematem IX Zjazdu w Poznaniu w 1933 r. stała się sieć muzeów regionalnych, a wraz z nią wnioski dotyczące opieki większych muzeów nad mniejszymi, współpracy i wymiany doświadczeń. Mniej uwagi poświęcono uściśleniu kryteriów podziału regionalnego kraju w aspekcie muzealnym⁹⁰. Pomyślny rozwój sekcji muzeów regionalnych ponownie zwrócił uwagę członków Związku na korzyści płynące z organizowania sekcji specjalistycznych (organizowanie wspólnych zjazdów muzeów etnograficznych proponowano już w 1921 r.) – powołano wówczas Sekcję Muzeów Technicznych⁹¹. Na X Zjeździe w Warszawie w 1934 r. zaś polecono zarządowi opracowanie wzorcowego statutu dla muzeów regionalnych w związku z siecią takich muzeów. W trakcie posiedzenia Sekcji Muzeów Historyczno-Artystycznych delegaci poparli wniosek do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o ustalenie potrzeb finansowych muzeów regionalnych w celu uzyskania odpowiednich subwencji od władz komunalnych⁹².

Podobnie jak w Przemyślu, już w 1922 r. na Zjeździe w Krakowie intensywnie debatowano o przyszłości i roli muzeów, ze szczególnym akcentem na zapewnienie muzeom wykwalifikowanej kadry. Wtedy to Feliks Kopera postulował zorganizowanie kursów muzealnych dla urzędników, mówiąc, że należy, aby byli „kompetentni, zapoznani i z teorią, i z praktyką, a kandydat na kustosa muzealnego powinien mieć w zasadzie uniwersyteckie wykształcenie”. Kopera uważał, że nie teoria, ale praktyka powinna być podstawą wykształcenia muzealniczego. Zwracał uwagę na potrzebę kursów dla konserwatorów oraz „prelegentów ludowych”, podkreślał, że „współpraca między muzeami powinna przebiegać tak, by pracownicy muzeów rotacyjnie zajmowali się

⁸⁸ „VIII Zjazd Związku Muzeów w Polsce odbyty w Przemyślu w dniach 17–19 września 1932 r. życzy dalszego tak owocnego rozwoju jak dotąd z całego serca Feliks Kopera” – dedykacja F. Kopery z autografami muzealników, wpis rozpoczyna prowadzenie książki. MNZP, nr inw. SN 3538/2018, *Księga wpisów MNZP od 1932*. „VIII Zjazd Polskich Muzeologów w Przemyślu 1932. Dnia 20 września...” – pamiętkowy wpis z autografami muzealników. Archiwum Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu, *Księga zwiedzających Muzeum Diecezjalne*.

⁸⁹ „Tygodnik Przemyski”, nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2.

⁹⁰ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 104.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 109.

różnymi zbiorami w różnych miastach”⁹³. Na V Zjeździe w Tarnowie w 1930 r. opowiadano się za wprowadzeniem „wymiany” między muzeami – kustoszy, bibliotekarzy i archiwistów. Postulowano współdziałanie kustoszy w tworzeniu wyższych kursów muzeologicznych przy uniwersytetach⁹⁴. Analogicznie do przemyskiego – również na innych zjazdach pochyłano się nad kwestią współpracy ze szkołami. Natomiast w aspekcie publikacji z zakresu metodycznego korzystania z muzeów jako ośrodków nauki i wychowania młodzieży został uchwalony wniosek na X Zjeździe w Warszawie w 1934 r.⁹⁵ Problem pracy oświatowej muzeów i ich wkład w rozwój kultury artystycznej poruszono również w trakcie posiedzenia Sekcji Muzeów Historyczno-Artystycznych w 1934 r. poruszono ważny problem pracy oświatowej muzeów i ich wkładu w rozwój kultury artystycznej⁹⁶. Jednak, jak zauważa Agnieszka Murawska, były to jak powiedział Aleksander Czołowski: „*pia desiderata*, wielokrotnie ponawiane, niezrealizowane do końca międzywojnia”⁹⁷. W kontekście tych ambitnych zamierzeń Stefan Komornicki wyraził gorzką refleksję: „Związek nie jest dość silny, by bez wydatnej pomocy móc uruchomić akcję zmierzającą do podniesienia poziomu muzeów”⁹⁸. Ważnym tematem, który warto odnieść do Zjazdu przemyskiego, jest segregacja zbiorów – problem ten zdecydowanie wybrzmiał na obradach w Krakowie w 1930 i w Sandomierzu w 1938 r. Zagadnienie było przedmiotem dyskusji i tematem referatów, w których postawiono ważne pytania: czy wszystkie muzea są potrzebne? I czy części muzealiów znajdujących się w magazynach nie należy rozważyć do sprzedaży lub odstąpienia? Jak podkreśla Murawska, dyskusja wywoływała skrajne emocje i stanowiska; od zdecydowanego poparcia M. Gumowskiego, poparcia w ramach wypracowanej procedury i ograniczeń T. Reymana, po zdecydowany sprzeciw K. Estreichera. Przeważało stanowisko uciekania się do wymiany muzealiów w celu specjalizacji zbiorów; mało kto opowiadał się za sprzedażą okazów, także w obawie przed głosem opinii publicznej i prasy. Podkreślano, że decyzja nie powinna należeć do dyrektora, lecz do zewnętrznego względem danego muzeum ciała złożonego z fachowców i ewentualnie czynnika społecznego⁹⁹.

⁹³ F. Kopera, *Organizacja kursów muzealnych*, w: *Pamiętnik I i II Zjazdu Delegatów Związku Polskich Muzeów Historyczno-Artystycznych w Poznaniu w r. 1921 i w Krakowie w r. 1922*, Warszawa 1924, s. 15–17.

⁹⁴ A. Murawska, *op. cit.*, s. 120–121.

⁹⁵ *Protokół X Zjazdu odbytego w Wilnie i Grodnie*, „Pamiętnik Muzealny” 1934, z. 4, s. 18.

⁹⁶ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 109.

⁹⁷ A. Murawska, *op. cit.*, s. 121.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Pamiętnik VI Zjazdu Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbytego w Krakowie w dniach 15 i 16 grudnia 1930 r.*, Kraków 1931, s. 8; *Protokół XIV Zjazdu Związku Muzeów w Polsce odbytego w Sandomierzu w dniach 27–28 czerwca 1938*, Kraków 1939, s. 8–9. Zob. A. Murawska, *op. cit.*, s. 122.

Prócz kwestii muzealnych nieodłącznym tematem zjazdów była konserwacja zabytków, nie inaczej było na Zjeździe przemyskim. Oczywiście jest, że zagadnienia te na każdych obradach były omawiane z różnym nasileniem. Dla porównania, na VII Zjeździe w Cieszynie w 1931 r. rozważano zorganizowanie kursu restauratorskiego, wydanie podręcznika o konserwacji i utworzenie wielkiej pracowni konserwatorskiej, Aleksander Czołowski opowiedział się wówczas za zorganizowaniem ośrodka porad w zakresie konserwacji i restauracji zabytków. Wtedy też uchwalono wnioski odnoszący się do publikowania w czasopiśmie konserwatorskich materiałów z tej dziedziny¹⁰⁰. Natomiast na XII Zjeździe w Warszawie w 1937 r. uchwalono wnioski dotyczące utworzenia Centralnego Biura Muzeologicznego dla udzielania fachowych porad oraz umieszczania branżowych pytań i odpowiedzi na łamach „Komunikatu Związku”¹⁰¹. W kontekście obrad godzi się przywołać takie referaty, jak „Powiększanie zbiorów i ich konserwacja w muzeach regionalnych” Józefa Grabowskiego w programie X Zjazdu w Warszawie w 1934 r. czy „Niewłaściwe zabiegi konserwacyjne przy obrazach malowanych na drzewie i na płótnie” Nikodema Pajzderskiego podczas XIII Zjazdu we Lwowie w 1937 r.¹⁰² W tym kontekście interesującym uzupełnieniem prelekcji uczestników były wystawy czasowe: wystawa średniowiecznych obrazów i rzeźb (z informacją o sposobach ich konserwacji) zorganizowana w Muzeum Wielkopolskim w Poznaniu podczas IX Zjazdu w Poznaniu w 1933 r. oraz cykl ekspozycji przygotowanych podczas Zjazdu we Lwowie w 1937 r.¹⁰³ Odbył się też wtedy, w Ukraińskim Muzeum Narodowym, pokaz zabiegów konserwatorsko-restauratorskich na wybranych ikonach z XVI i XVII w. Inne wystawy z tego cyklu: „Sto lat malarstwa lwowskiego 1790–1890” oraz wystawa zegarków w Muzeum Przemysłowym, ponadto prezentacja kolekcji rysunków Dürera i Rembrandta ze zbiorów własnych w Muzeum Lubomirskich. Warto podkreślić, że podczas tego Zjazdu uczestnicy zwiedzili rezydencje magnackie w Podhorcach i Olesku – podobnie jak z okazji VIII Zjazdu – zamek w Krasieczynie. VIII Zjazd zaowocował też zapoznaniem się z wystawą zabytków ormiańskich, gdy delegaci po obradach pojechali do Lwowa¹⁰⁴.

Mówiąc o dokonaniach zrodzonych z atmosfery kolejnych zjazdów, należy podkreślić ważną inicjatywę z czasu schyłku lat trzydziestych – podręcznik pt. *Muzealnictwo* (poświęcony tworzeniu, urządzaniu i prowadzeniu muzeów), za inicjowany podczas XII Zjazdu w Warszawie w 1936 r., a powstały w wyniku szerokiej współpracy muzealników¹⁰⁵. Publikacja została ukończona w 1939 r. pod redakcją Stefana Komornickiego, wyszła zaś drukiem w 1947 r.¹⁰⁶

¹⁰⁰ B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 100–101.

¹⁰¹ „Pamiętnik Muzealny” 1936, z. 5, s. 23. Zob. B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 113.

¹⁰² B. Mansfeld, *op. cit.*, s. 109, 116.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 105, 116.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 116.

¹⁰⁵ *Ibidem*, s. 114, 116; A. Murawska, *op. cit.*, s. 119.

¹⁰⁶ *Muzealnictwo*, red. S. Komornicki, Kraków 1947; A. Murawska, *op. cit.*, s. 119.

Podsumowując – omawiane przez VIII Zjazd, ważne dla polskiego muzealnictwa, problemy, były od początku XX stulecia żywo dyskutowane również w Przemyśle przez miejscowych muzeologów. Bezsporna w tym rola dyrektorów przemyskich muzeów: Kazimierza Osińskiego – zaangażowanego na polu muzealnictwa regionalnego, i ks. Stefana Momidłowskiego – działającego na rzecz muzealnictwa kościelnego¹⁰⁷. Wybór Przemyśla na miejsce obrad nie dziwi więc, jeśli rozważy się zamiar dostrzeżenia przez Związek muzealniczych dokonań przemyslan.

Jak słusznie podkreślił Antoni Kunysz, decyzje i uchwały Zjazdu w wielu aspektach nadal są aktualne¹⁰⁸. Warto przypomnieć więc, że wśród nich znalazły się takie kwestie, jak: troska o zabezpieczenie zabytków sztuki kościelnej, czy rozwój muzealnictwa regionalnego. Postanowiono utworzyć muzea prowincjonalne dla trzech głównych prowincji: Wielkopolski, Mazowsza i Małopolski. Omawiano współpracę muzeów ze szkołami (podkreślano rolę nauczycielstwa w rozwoju muzeów i funkcję edukowania młodzieży) czy znaczenie propagandowe ekspozycji. Poruszano również takie problemy, jak wykształcenie i status pracowników¹⁰⁹. Istotne miejsce w obradach zajęło opracowanie ustawy o opiece nad muzeami publicznymi. Ustawa ta, uchwalona w 1933 r., stała się – w 15 lat po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – wykładnią prawa muzealnego.

Na podkreślenie zasługuje, że trzy wnioski Kazimierza Osińskiego zostały przyjęte jako wytyczne dla ówczesnego muzealnictwa: 1. wybór przez Państwową Radę Muzealną trzech generalnych lustratorów muzealnych, współdziałających z muzeami regionalnymi na terenie Wielkopolski, Mazowsza i Małopolski; 2. wyjednywanie przez Związek Muzeów w Polsce subwencji rządowych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz z Funduszu Kultury Narodowej dla muzeów regionalnych, w celu podtrzymania ich działalności – przy założeniu, że praca regionu jest podstawą dla rozwoju kultury narodowej; 3. praca muzeów regionalnych na rzecz ujęcia w swej pracy wszystkich działów muzealnictwa, aby dać obraz wartości, tradycji i historii danej ziemi¹¹⁰.

Na zakończenie należy dodać, że Zjazd miał istotne znaczenie dla promocji Przemyśla i jego placówek kulturalnych¹¹¹; odzwierciedleniem tego były pochlebne wzmianki w prasie. W tym kontekście Zjazd przemyski stał się również zebraniem

¹⁰⁷ W powyższych kwestiach skoncentrowano się głównie na doświadczeniach muzeum działającego przy przemyskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Zob. A. Kunysz, *Muzeum w Przemyśle (1909–1984). Zarys monograficzny*, praca doktorska pod kier. dra hab. S. Skowronka, Instytut Historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 1986, s. 101.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 100.

¹⁰⁹ Na podstawie referatu Kazimierza Osińskiego. Zob. A. Kunysz, *op. cit.*, s. 99.

¹¹⁰ *Ibidem*, s. 100. K. Osiński podaje, że w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej znajdują się działy: przyrodniczy (paleontologia), antropologiczny, archeologiczny, etnograficzny, przemysłu artystycznego i sztuki kościelnej, galerii obrazów i rzeźb, sztychów, numizmatyczny, wojskowości i pamiątek wojennych.

¹¹¹ MNK, zesp. 190, sygn. 55, dz. p. Lp. 478, pismo Zarządu Związku Muzeów w Polsce do Romana Kroguleckiego.

najwybitniejszych muzeologów kraju, którzy niejednokrotnie mieli znaczący głos opiniotwórczy w docenieniu miasta na niwie ogólnopolskiej. Dla Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej i TPN w Przemyślu Zjazd przyczynił się do przełomowego kroku w historii obu instytucji – urządzenia nowych ekspozycji, archiwum i stale powiększającej się biblioteki w gmachu przy ul. Władycze. Ta kwestia – zapewnienie Przemyślowi lepszej placówki muzealnej – była jednym z postulatów Związku, jasno wyrażanym wobec władz miasta w kontekście sukcesu obrad¹¹².

Najważniejsze skróty:

Min. W. R. i O. P – Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

MNK – Muzeum Narodowe w Krakowie

MNZP – Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej

P. T. K. – Polskie Towarzystwo Krajoznawcze

TPN – Towarzystwo Przyjaciół Nauk

ZMP – Związek Muzeów w Polsce

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Archiwum Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu

Sygn. 290,teczka 1, 1905–1939.

Biblioteka Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie

Sygn. 1656, *Teki Naruszewicza, Pisma 1655–1667*.

Biblioteka Narodowa w Warszawie

Sygn. DŹS XIXA 5b), *Zaproszenie na koncert Towarzystwa Muzycznego w Przemyślu z okazji VIII Zjazdu Związku Muzeów w Przemyślu*.

Muzeum Narodowe w Krakowie

Zespół 190, Archiwum Związku Muzeów w Polsce, sygn. 55, korespondencja z instytucjami muzeologicznymi, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Przemyśl 1925–1950.

Zesp. 190, sygn. 18, *Materiały dotyczące VII Zjazdu w Cieszynie 1931*.

Zesp. 190, sygn. 19, *Materiały dotyczące VIII Zjazdu w Przemyślu 1932*.

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, zbiory Działu Historii

Bez sygn., *Zaproszenie na koncert Towarzystwa Muzycznego w Przemyślu z okazji VIII Zjazdu Związku Muzeów w Przemyślu*, 18 IX 1932.

¹¹² „Dyr. Czołowski w gorącym przemówieniu, podkreślając wartości kulturalne Przemyśla oraz zasługi i pełną poświęcenia pracę kulturalnych pionierów w tem mieście, wyraża imieniem wszystkich uczestników Zjazdu apel pod adresem Zarządu Przemyśla, aby nadal otaczał życzliwą opieką Towarzystwo Przyjaciół Nauk, a zbiorom jego zabezpieczył przyszłość w odpowiednim budynku”. Zob. *Protokół VIII Zjazdu...*, s. 16. Zarząd miasta Przemyśla w 1935 r. przydzielił Muzeum nową siedzibę, przekazując bezpłatnie budynek przy ul. Władycze 7 (obecnie Władycze 5), ponadto zapewnił podstawowe fundusze na konieczne utrzymanie i remonty. Zob. J. Kostek, *Dziedzictwo wieków. Zarys dziejów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu*, Przemyśl 2007, s. 37.

Sygn. SN 3538/2018, *Księga wpisów MNZP od 1932.*

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, biblioteka

Sygn. 22289, Z. Felczyński, *Materiały do dziejów życia muzycznego w Przemyślu*, Przemyśl 1970.

Sygn. 29619, A. Kunysz, *Muzeum w Przemyślu (1909–1984). Zarys monograficzny*, praca doktorska pod kier. dra hab. S. Skowronka, Instytut Historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 1986.

Źródła drukowane:

„Nowy Głos Przemyski”, nr 38 z 18 IX 1932 r.

„Ostatnie Wiadomości Przemyskie”, z 17 IX 1932, s. 6; z 20 IX 1932 r.

Pamiętnik VI Zjazdu Delegatów Związku Muzeów w Polsce odbytego w Krakowie w dniach 15 i 16 grudnia 1930 r., Kraków 1931.

„Pamiętnik Muzealny” 1932, z. 1.

„Pamiętnik Muzealny” 1933, z. 2.

„Pamiętnik Muzealny” 1934, z. 3.

„Pamiętnik Muzealny” 1936, z. 5.

Protokół XIV Zjazdu Związku Muzeów w Polsce odbytego w Sandomierzu w dniach 27–28 czerwca 1938, Kraków 1939.

„Tygodnik Przemyski”, nr 37 z 18 IX 1932 r., s. 1–2; nr 39 z 2 X 1932 r., s. 2; „Tygodnik Przemyski”, nr 41–48 z 1932 r., s. 2–3.

„Ziemia Przemyska”, nr 38 z 18 IX 1932 r., s. 1; nr 39 z 24 IX 1932 r., s. 1.

Opracowania:

M. Arsenicz, *Kreacja Przemyśla jako miejsca o znaczeniu historycznym w działalności inteligencji galicyjskiej na przełomie XIX i XX wieku*, „Rocznik Przemyski. Historia” t. 61, 2015, z. 3(18).

W. Bieńkowski, *Aleksander Czołowski – miłośnik Lwowa i historyk regionalny*, w: *Celem nauki jest człowiek... Studia z historii społecznej i gospodarczej ofiarowane Helenie Madurowicz-Urbańskiej*, red. P. Franaszek, Kraków 2000.

A. Borcz, *Przemyśl 1656–1657*, Warszawa 2006.

Cele i zadania muzeów regionalnych, oprac. zbiorowe, w: *Muzea regionalne. Ich cele i zadania*, Warszawa 1928.

A. Czołowski, *Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie 19 VI – 30 IX 1932. Przewodnik*, Lwów 1932.

F. Kopera, *Organizacja kursów muzealnych*, w: *Pamiętnik I i II Zjazdu Delegatów Związku Polskich Muzeów Historyczno-Artystycznych w Poznaniu w r. 1921 i w Krakowie w r. 1922*, Warszawa 1924.

J. Korzeniowski, *Catalogus codicum manu scriptorum Musei Principum Czartoryski Cracoviensis*, Kraków 1887–1893.

J. Kostek, *Dziedzictwo wieków. Zarys dziejów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu*, Przemyśl 2007.

E. Laszak, *Działalność naukowa Aleksandra Czołowskiego (1865–1944)*, Łódź 2004.

S. Link-Lenczowska, J. Winiewicz-Wolska, *Sapiehowie. Kolekcjonerzy i mecenas*, Kraków 2011.

B. Mansfeld, *Muzea na drodze do samoorganizacji. Związek Muzeów w Polsce 1914–1951*, Warszawa 2000.

A. Medyński, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów 1936.

R. Mękicki, *Muzeum Narodowe im. króla Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach*, Lwów 1936.

S. Momidłowski, *Cele i zadania Muzeów Diecezjalnych*, „Pamiętnik Muzealny” 1933, z. 2.

- A. Murawska, *Związek Muzeów w Polsce w latach 1914–1939*, „Muzealnictwo” 2015, nr 56.
Muzea Gminy Miasta Lwowa, red. A. Czołowski, Lwów 1929.
Muzealnictwo, red. S. Komornicki, Kraków 1947.
Protokoły Zjazdu c.k. konserwatorów w Przemyślu, Lwów 1905.
- T. Pudłocki, *Iskra światła czy kopcząca pochodnia? Inteligencja w Przemyślu w latach 1867–1939*, Kraków 2009.
- Przewodnik po Muzeum Artystyczno-Przemysłowe w Lwowie*, Lwów 1907.
- B. Skrzydlewska, *Muzea religijne Lwowa przełomu XIX i XX wieku na tle muzeów miejskich i prywatnych*, „Facta Simonidis” 2022, t. 15, nr 2, s. 59.
- B. Skrzydlewska, *O potrzebie badań nad muzealnictwem kościelnym*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2005, nr 85.
- Statut Związku Muzeów w Polsce*, Kraków 1931.
- M. Wojnarowski, *Twórcy i początki Muzeum Archidiecezjalnego w Przemyślu*, w: *Dziedzictwo Kunstkamery? Jak powstawały nasze muzea*, red. T. Pomykacz, A. Sarkady, A. Trojanowska, Przemyśl 2020.
- Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького*, відп. ред. О. Біла; відп. за вип. І. Кожан, Львів 2014.

Widoczni m.in.: w pierwszym rzędzie od lewej – J. Kupka (piąty), A. Remiszewski (dziesiąty), A. Czołowski (dwunasty); w drugim rzędzie od lewej – K. Osinski (siódmy), F. Kopera (dwunasty), R. Krogulecki (piętnasty), ks. S. Momińkowski (siedemnasty) w trzecim rzędzie od lewej – J. Lauterbach (piętnasty), J. Smółka (dwudziesty). Uczestnicy VIII Zjazdu Związku Muzeów w Polsce na tle dziedzińca zamkowego w Krasiczynie, 18.09.1932. Zbiory Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, nr inw. MPP-2792.

Orkiestra Symfoniczna Towarzystwa Muzycznego w Przemyślu. Koncert poświęcony twórczości Mieczysława Karłowicza w Sali Kasyna Garnizonowego w Przemyślu, 6 marca 1932. Zbiory Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, nr inw. MPF-2707.

TOWARZYSTWO MUZYCZNE W PRZEMYSŁU.

PROGRAM

koncertu ku uczczeniu

VII Zjazdu Związku Muzeów w Polsce

w sali kasyna garnizonowego (ul. Grodzka 8).

1. Fall. Polonez.
2. Wieniawski: Romanza z koncertu d-moll odegra
z akomp. ork. skrzypaczka p. Mal-
cowa.
3. a) Walter „Tajemnice“ } odśpiewa
b) Perkowski „In vino veritas“ } dr. Noskowski
} z akomp. orkiestry
4. Noskowski — „Grajek“ — chór międz. z akomp
fortepianu.
5. Nawrocki — Uroczysty Marsz.

Dyrygent: E. Jurczyński.

Początek godz. 8:30 wlecz.

Program służy jako bilet wstępu.

№

Zaproszenie.

*Komitet organizacyjny VII Zjazdu Związku Muzeów
w Polsce*

zaprasza na

Otwarcie Zjazdu,

*— które odbędzie się w niedzielę, dnia 18 września 1932 roku —
o godzinie 11 w sali posiedzeń Rady Miejskiej na Ratuszu w Rynku.*

W Przemyślu, dnia 9 września 1932 r.

ZA KOMITET:

Gen. STANISŁAW TESSARO ROMAN KROGULECKI ADAM REMISZEWSKI
Dowódca Korpusu Nr. X. Burmistrz Przewodniczący Wydziału
powiatowego

Inż. KAZIMIERZ M. OSIŃSKI
Dyrektor Muzeum Narodowego
ziemi przemyskiej

JAN SMOŁKA
Przewodniczący Tow. Przyjaciół Nauk

X. Inf. Dr. STEFAN MOMIDŁOWSKI
Dyrektor Muzeum Diecezjalnego.

Zaproszenie na VIII Zjazd Związku Muzeów w Przemyślu, 1932. Zbiory Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu.

VIII Zjazd Lwian, roku Muzedw
w Polsce
podjęty w Przemysku w dniach
17-19 marca 1932r.

Zyczą dalekiego Tak owocownego wzwoju, jak
dotychczas z całego serca Feliks Kopera

Karimii, 1912 Hartel.

Jan Filipowicz
Mun. Reg. Sambor.

Steban, 1912
gugolny, 1912
7. 1912

Między, 1912

Almajs, 1912
Tymiasz, 1912

Rozstaw, 1912 z dot.

Dobry, 1912

Leopold, 1912
z Krakow

Fr. Popiotek,

Lietyca,
Roman Jakimowicz
Wawarsa.

do M. Macieja z Wroclaw

h. Jirny z Warszawy

Taduz, 1912, 1912

Jadwiga, 1912

Jury, 1912

Jana, 1912

Nicot, 1912 - Witaawel
z Piotrow.

Jurimier, 1912

Helena, 1912

Jakub, 1912
Krakow

Leopold, 1912
St. Gebethner